

Slobodan Drakulić (1947–2010)

27. rujna 2010. u Torontu je u naponu stvaralačke snage iznenada umro Slobodan Drakulić. Rođen je 29. studenog 1947. godine u Zagrebu. Diplomirao je na studiju sociologije i povijesti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Najprije je radio kao asistent na predmetu Sociologija kulture na Pedagoškom fakultetu u Rijeci, a 1981. godine postao je asistentom i predavačem na Odsjeku za sociologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu na predmetima Sistematska sociologija i Sociologija obrazovanja. Godine 1985. preselio se u Kanadu gdje je nakon nekog vremena nastavio akademsku karijeru. Smrt ga je zatekla na mjestu izvanrednog profesora na Odjelu za sociologiju Sveučilišta Ryersona u Torontu. Netom prije izišla je njegova knjiga *An Age of Nationalism - Or a Contested Time?* u izdanju Lambert Academic Publishinga.

Ovo su, između ostaloga, u svojim blogovima o njemu napisali njegovi kanadski studenti: »Sjajan profesor, sjajna nastava. On literaturu predstavlja na svoj način i obavezno ubacuje nekoliko šala kako bi studente što više zainteresirao za nastavu... On poštuje vaše mišljenje i dopušta raspravu u seminaru dokle god je ona relevantna. Upišite njegov kolegij!... Tip je poput Noama Chomskog i zbog toga sam na njega ponosan. On u potpunosti poštuje shvaćanja s kojima se ne slaže i na to uzvraća u duhu *fair-playa*. Dovodi u pitanje konvencionalna shvaćanja na inteligentan i nerijetko zabavan način. Zavolio sam njegov smisao za humor. Upišite njegov kolegij ako želite naučiti relevantne stvari«.

Sve spomenuto bilo je također svojstveno Slobodanovu pristupu nastavi i studentima na zagrebačkom Odsjeku za sociologiju. Štoviše i vjerojatno, za razliku od načina studiranja u Kanadi pa već i kod nas, gdje studenti više jure iz predmeta u predmet nego što imaju vremena dublje se zainteresirati za pojedinog nastavnika i predmet, on je u nastavi znao okupiti oduševljene studente od kojih su neki kasnije postali njegovim drugovima te intelektualnim i životnim sljedbenicima. U svakom slučaju, među nastavnicima svoje generacije bio je najosebujniji. Po životnom opredjeljenju pripadnik kontrakture šezdesetih (u sjećanju nam je i njegov izvrstan prijevod Roszakove *Kontrakulture*), po intelektualnom habitusu erudit s kritičkim odmakom prema svakom, pa i vlastitom, uvjerenju, po struci sociolog koji bez teškoća komunicira s kolegama pozitivističke, funkcionalističke, marksističke i drugih orijentacija. Iako čovjek lijeve orijentacije, nije bio jednobojan i nije se izjašnjavao kao marksist, ponajmanje zbog oportuniti koja je tada bila poželjna, nego kao anarhist. Jednom je kazao da bi »radije živio u Engelsovoj državi nego Marxovu društvu«. Najviše zahvaljujući njemu mogli smo bolje shvatiti razloge borbe na ljevici o pitanju organizacije i spontanosti pokreta. Bio je inače poznat u međunarodnim krugovima anarhista, posebno situacionista, a od intelektualnih figura najviše je cijenio Murraya Bookchina, tog Bakunjina socijalne ekologije.

Društveni kontekst koji smo skupa dijelili duboko je proživljavao, pomalo razapet rastućim proturječjima između bivših jugoslavenskih centara. Već početkom osamdesetih izrazio mi je svoju zabrinutost s obzirom na intelektualne promjene u Beogradu (»dosta tamošnjih intelektualaca klizne u nacionalizam, a da toga, siroti, nisu ni svjesni«, rekao mi je nakon jednog od brojnih sudjelovanja na tribinama u Beogradu). U Zagrebu je »hrvatsko proljeće« i njegove posljedice doživio s izvjesnim osjećajem ambivalencije: nije se intelektualno ni politički slagao s »proljećarima«, što je razumljivo, ali je bio ogorčen kad su bili pohapšeni, što mnogi kolege od njega nisu očekivali, a vjerojatno nisu željeli ni čuti, osobito oni koji misle da su Srbin i Hrvat dva različita zanimanja, a ne kulturna obitavališta za čitavu lepezu ljudi, ukusa, tradicija, svjetonazora, stranaka...

S obzirom na nacionalno pitanje u Hrvatskoj, zanimljivo, dijelio je mišljenje koje odlikuje liberalne i lijeve hrvatske intelektualce i političare. Tako mi je prije godinu dana poslao svoj članak o hrvatskoj nacionalnoj ideji, objavljen u jednom od vodećih svjetskih časopisa za tu tematiku, u kojem zastupa teorijsko polazište blisko Smithu, Hutchinsonu, Grosbyju i drugim autorima koji bi se mogli označiti kao akademski primordijalisti. Tu on brani »zastarjelo« shvaćanje da se hrvatska nacija skupa sa svojom nacionalnom idejom rađa još u doba renesanse, otvoreno se na taj način suprotstavljajući modernistima koji fenomen nacionalnoga isključivo vezuju za 19. stoljeće. Potužio mi se pritom da mu je članak jedva prošao i da je jedan (anonimni) recenzent napisao da se »tu sigurno radi o autoru koji je hrvatski nacionalist«(!). To samo pojačava dojam o dimenziji Slobodanova intelektualnog poštenja, otvorenosti i dosljednosti, što također pruža dobar primjer kako sociološka misao lebdi iznad uobičajenih razumijevanja i razvija se samo zahvaljujući tome što je neopterećena nacionalnim, vjerskim, političkim i drugim pripadnostima ili predrasudama.

Njegova knjiga *Obrazovanje i poredak* iz 1981. najavila je mnogo toga što običajnost i svijet obrazovanja toga doba u nas, prožeti, kako je Drakulić označio, »birokratskom antropologijom«, nisu još mogli razabrati. Na primjer da se sveučilište pod razornim utjecajem tržišta, tada još samo na Zapadu (za razliku od Istoka koji u to vrijeme, kao i Hrvatska, kako bi rekao Krleža, još bezbrižno sniva), pretvara u inačicu kupoprodajnog odnosa, gdje znanje postaje tržišni artikl, a nastavnik svojevrstan agent ekonomije i politike u njezinoj službi.

Pa ipak, najznačajnije razdoblje Slobodanove akademske karijere bilo je ono u Kanadi. U Torontu je doktorirao i objavio svoje međunarodno najpoznatije radove s područja nacionalizma, povijesti ideja, te izučavanja balkanske i šire europske povijesti rata i mira. Svakako od središnje važnosti je spomenuta njegova nova knjiga o epohi nacionalizma, u kojoj uspoređo prikazuje ideje o naciji dvadesetpetorice autora, od Engelsa do Hobsbawma, i primjere uspješne izgradnje nacija od 1750. do 2000. godine.

Nije, na žalost, dočekaao reakcije čitalačke publike i stručne kritike na svoju knjigu, ali je zato obrazovao publiku, kojoj se mi nastavnici često jedino obraćamo, a to su generacije studenata koje je do svog kraja impresionirao predavačkom širinom i razgovornom vještinom, prije svega dijaloškom tolerancijom. U tom su

ozračju maksimalno dolazile do izražaja vrline njegova znanja i njegove osobe, jednog humanista u znanstvenom i ljudskom smislu.

Odmah po njegovoj smrti, njegov je matični fakultet utemeljio studentsku stipendiju nazvanu njegovim imenom. To je prvo i značajno posthumno priznanje Slobodanu Drakuliću. Koliko će ih još biti, to ne možemo znati, ali i u zagrebačkoj je sredini ostavio među kolegama i kolegicama i brojnim studenticama i studentima neizbrisiv trag u sjećanju. S pomoću nekih od takvih sjećanja sastavljen je i ovaj tekst.

Sa Slobodanom se u ovoj tužnoj prilici možemo oprostiti na način koji je i sam često spominjao, odajući svoje poštovanje hinduskoj tradiciji, značajnom mjestu u njegovoj osobnoj kulturnoj mapi. Rekao mi je nedavno da u životu još mnoge stvari možemo birati, ali da nas u smrti indijski splavar odvodi na mjesta na koja i ne bismo željeli poći. Ne znam je li Slobodan intimno vjerovao u ponovno rođenje, ali ako i jest, i to se daje razumjeti u najmanju ruku kao još jedan izraz njegove duhovne otvorenosti prema različitim kulturama i narodima, čovjeka koji razumije druge da bi bolje razumio sebe.

Vjeran Katunarić